

Державний торговельно-економічний університет
Кафедра світової економіки

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**«Стратегія розвитку зовнішньої торгівлі України
машинобудівною продукцією»**

(на матеріалах Торгово-промислової палати України, м. Київ)

Студентки 4 курсу, 18 групи,
спеціальності 292 «Міжнародні економічні
відносини» освітньої програми
«Міжнародна торгівля»

Соболева Катерина
Олексіївна

підпис

Науковий керівник
Кандидат економічних наук,
Старший викладач

Кушнарєнко Наталія
Петрівна

підпис

Гарант освітньо-
професійної програми
кандидат економічних наук,
доцент

Новак Олена
Володимирівна

підпис

Київ 2023

Державний торговельно-економічний університет

Факультет міжнародної торгівлі та права Кафедра світової економіки

Спеціальність 292 «Міжнародні економічні відносини»,

освітня програма «Міжнародна торгівля»

Затверджую

Зав. кафедри Дугінець Г.В.

«__» _____ 20__ р

Завдання

на випускню кваліфікаційну роботу студентіві

Соболевої Катерини Олексіївни

1. Тема випускної кваліфікаційної роботи

«Стратегія розвитку зовнішньої торгівлі України машинобудівною продукцією» (на матеріалах Торгово-промислової палати України, м.Київ)

Затверджена наказом ректора від «__» _____ 20__ р. №__

2. Строк здачі студентом закінченого проекту (роботи) – 23.05.2023

3. Цільова установка та вихідні дані до проекту (роботи)

Мета проекту (роботи) – дослідження сучасного стану машинобудівної галузі та визначення перспектив розвитку зовнішньої торгівлі України продуктами машинобудівної промисловості.

Об'єкт дослідження – машинобудівна галузь України і її зовнішні зв'язки.

Предмет дослідження – показники сучасного стану зовнішньої торгівлі України машинобудівною продукцією.

4. Перелік графічного матеріалу – 12 рисунків, 6 таблиць.

5. Консультанти по випускній кваліфікаційній роботі із зазначенням розділів, за якими здійснюється консультування:

Розділ	Консультант (прізвище, ініціали)	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв

6. Зміст випускної кваліфікаційної роботи (перелік питань за кожним розділом)

Вступ.

РОЗДІЛ 1. Особливість участі України в міжнародній торгівлі машинобудівною продукцією

1.1. Характеристика ролі та місця України в міжнародній торгівлі машинобудівною продукцією.

1.2. Аналіз стану зовнішньої торгівлі України машинобудівною продукцією.

РОЗДІЛ 2. Визначення стратегії розвитку зовнішньої торгівлі України машинобудівною продукцією.

2.1. Оцінка конкурентоспроможності України на міжнародному ринку машинобудівної продукції.

2.2. Обґрунтування перспективних напрямків розвитку зовнішньої торгівлі України машинобудівною продукцією.

2.3. Прогнозування обсягів зовнішньої торгівлі машинобудівною продукцією у плановому періоді.

Висновки і пропозиції

Список використаних джерел.

7. Календарний план виконання випускної кваліфікаційної роботи.

№ пор.	Назва етапів випускної кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	
		за планом	фактично
1	2	3	4
1	Визначення напрямку дослідження та затвердження теми ВКР	до 20.12.2022	
2	Узгодження плану ВКР з науковим керівником	до 10.02.2023	
3	Подача науковому керівнику на рецензування 1-го розділу ВКР	до 28.02.2023	
4	Подача науковому керівнику на рецензування 2-го розділу ВКР	до 26.04.2023	
5	Подача готової ВКР на кафедрі	до 23.05.2023	
6	Попередній захист ВКР	за графіком (30.05.2023 – 10.06.2023)	
7	Захист ВКР	за графіком (13.06.2023 – 24.06.2023)	

8. Дата видачі завдання « ____ » _____ 20__ р.

9. Керівник випускної кваліфікаційної роботи.

Кушнарєнко Н. П. _____

10. Керівник освітньо-професійної програми

Новак О. В. _____

11. Завдання прийняла до виконання студентка

Соболева К. О. _____

12. Відгук керівника випускної кваліфікаційної роботи

Випускна кваліфікаційна робота Соболевої К.О. присвячена актуальній темі стратегії розвитку зовнішньої торгівлі України машинобудівною продукцією.

В роботі розглянуто особливість участі України в міжнародній торгівлі машинобудівною продукцією. Надано характеристику ролі та місця України в міжнародній торгівлі машинобудівною продукцією, проведено аналіз стану зовнішньої торгівлі України машинобудівною продукцією. Визначено стратегію розвитку зовнішньої торгівлі України машинобудівною продукцією, надано оцінку конкурентоспроможності України на міжнародному ринку машинобудівної продукції, обґрунтовано перспективні напрями розвитку зовнішньої торгівлі України машинобудівною продукцією. Приділено увагу діяльності Торгово-промислової палати України в розвитку зовнішньої торгівлі України та створенні сприятливого середовища для торгівлі на зовнішньому ринку машинобудівною продукцією.

Випускна кваліфікаційна робота Соболевої К.О. розкриває тему дослідження, містить тематичний аналіз та відповідні рекомендації, відповідає встановленим вимогам, та рекомендується до захисту перед комісією.

Керівник випускної кваліфікаційної роботи _____

(підпис, дата)

13. Висновок про випускну кваліфікаційну роботу.

Випускна кваліфікаційна робота студентки Соболевої К.О. може бути допущена до захисту екзаменаційній комісії.

Керівник освітньо-професійної програми _____

Новак О.В.

(підпис, прізвище, ініціали)

Завідувач кафедри _____

Дугінець Г.В.

(підпис, прізвище, ініціали)

« _____ » _____ 20 _____ р.

АНОТАЦІЯ

Соболева Катерина Олексіївна. «Стратегія розвитку зовнішньої торгівлі України машинобудівною продукцією».

Випускна кваліфікаційна робота присвячена актуальній проблемі розвитку машинобудування на зовнішніх ринках. Розкрито роль та місце України на зовнішньому ринку машинобудівної промисловості, проведено аналіз конкурентоспроможності на міжнародних ринках, розглянуто основні проблеми галузі та наведено стратегії по їх вирішенню. Обґрунтовано вплив війни на зовнішньо-економічну діяльність України, та спрогнозовано обсяги зовнішньої торгівлі машинобудівною продукцією.

Ключові слова: машинобудівна промисловість, зовнішній ринок, ринок Європейського Союзу, експорт, імпорт, війна.

ANNOTATION

Sobolieva Kateryna. "Strategy for the development of Ukraine's foreign trade in machine-building products".

The graduation thesis is devoted to the topical issue of the development of mechanical engineering in foreign markets. The role and place of Ukraine in the foreign market of the machine-building industry, analyzes competitiveness in international markets, considers the main problems of the industry and provides strategies for their solution. The author substantiates the impact of the war on Ukraine's foreign economic activity and forecasts the volume of foreign trade in machine-building products. The final qualification work is devoted to the actual problem of the development of mechanical engineering in foreign markets. The role and place of Ukraine in the foreign market of the machine-building industry is revealed, competitiveness in international markets is analyzed, the main problems of the industry are considered, and strategies for their solution are presented. The impact of the war on Ukraine's foreign economic

activity is substantiated, and the volume of foreign trade in machine-building products is forecasted.

Keywords: machine-building industry, foreign market, European Union market, exports, imports, war.

Зміст

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1	5
ОСОБЛИВІСТЬ УЧАСТІ УКРАЇНИ В МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ МАШИНОБУДІВНОЮ ПРОДУКЦІЄЮ	5
1.1. Характеристика ролі та місця України в міжнародній торгівлі машинобудівною продукцією	5
1.2. Аналіз стану зовнішньої торгівлі України машинобудівною продукцією	7
РОЗДІЛ 2	17
ВИЗНАЧЕННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ МАШИНОБУДІВНОЮ ПРОДУКЦІЄЮ	17
2.1. Оцінка конкурентоспроможності України на міжнародному ринку машинобудівної продукції	17
2.2. Обґрунтування перспективних напрямків розвитку зовнішньої торгівлі України машинобудівною продукцією	23
2.3. Прогнозування обсягів зовнішньої торгівлі машинобудівною продукцією у плановому періоді	30
ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ	32
Список використаних джерел	34

ВСТУП

Актуальність теми. Машинобудівна промисловість є важливою складовою української економіки та відіграє значну роль у забезпеченні інших підприємств обладнанням. Розвиток машинобудівної галузі є показником науково-технічного потенціалу країни, а також визначає місце країни у світовій торгівлі. Тому дослідження даної галузі, аналіз проблем та створення стратегії розвитку є необхідною умовою для забезпечення функціонування всієї галузі.

Наразі в умовах воєнного стану, зовнішньоекономічна діяльність погіршилася, що вплинуло на погіршення державного бюджету.

Дана проблематика досліджувалася за матеріалами Торгово-промислової палати України.

Теоретичні та практичні основи машинобудівної галузі та торгівлею на зовнішніх ринках представлені в наукових роботах таких науковців: О. В. Шубна, А. С. Лозгунова, Б. В. Афанасьєв.

Дослідження сучасного стану та тенденцій розвитку машинобудівної галузі України представлені в теоретичних і прикладних розробках провідних вітчизняних фахівців, у тому числі в роботах Васильєвої Н. Ф., Кавури В. Л., Василичина Т., Дзюби М. І., Кальної Т. А., Коротаєвої Ю., Петришина Н., Сирочук Н. А., Стеченко Д. М., Чумакової Т. М., Шандової Н. В. і багатьох інших.

Метою роботи є дослідження сучасного стану машинобудівної галузі та визначення перспектив розвитку зовнішньої торгівлі України продуктами машинобудівної промисловості.

Основні завдання дослідження:

- охарактеризувати роль та місце України у міжнародній торгівлі машинобудівної продукції;
- проаналізувати стан розвитку України у зовнішній торгівлі машинобудівної продукції;

- здійснити оцінку конкурентоспроможності машинобудівної продукції на зовнішніх ринках;
- сформулювати проблеми та фактори, що сповільнюють розвиток машинобудування на території України;
- спрогнозувати обсяги зовнішньої торгівлі машинобудівною продукцією в умовах війни.

Об'єктом дослідження є машинобудівна галузь України і її зовнішні зв'язки.

Предмет дослідження – показники сучасного стану зовнішньої торгівлі України машинобудівною промисловістю.

Методи дослідження: аналіз, розрахунок, гіпотетичний та дедуктивний, порівняння, систематичний підхід та метод наукового узагальнення.

Практичне значення. На основі даної кваліфікаційної роботи можна зробити висновки щодо стану машинобудівного комплексу в Україні та за результатами дослідження може бути проведено вдосконалення стратегій розвитку товарів машинобудівної промисловості закордоном.

Структура: робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ОСОБЛИВІСТЬ УЧАСТІ УКРАЇНИ В МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ МАШИНОБУДІВНОЮ ПРОДУКЦІЄЮ

1.1. Характеристика ролі та місця України в міжнародній торгівлі машинобудівною продукцією

В Україні машинобудівна галузь є важливою та займає найбільшу частку в промисловому секторі економіки України, має значний внутрішній ринок споживачів і працює на експорт. Машинобудівна продукція в Україні включає в себе виробництво енергетичного устаткування, автомобілів і автобусів, металообробного устаткування, машин для обробки деревини та багато іншого.

З початком повномасштабної війни у 2022 році, машинобудівна галузь зазнала великих збитків, а багато підприємств припинило виробництво. На сьогоднішній день, найбільшими компаніями машинобудівної галузі в Україні лишаються "Укроборонпром", "Мотор Січ", "АрселорМіттал Кривий Ріг", "КрАЗ", "Богдан", "Укрхіммаш" та інші. Продукти, що мають великий попит на експорт - це залізничний транспорт, сільгосптехніка, медичне устаткування, а також різноманітне машинобудівне устаткування, вантажні автомобілі, автобуси, електронне устаткування та інші товари. В усіх регіонах України розташовані підприємства з вироблення машинобудівної продукції, але лідерами є Запорізька, Дніпропетровська, Вінницька області, місто Кременчук та Київ.

Машинобудівна промисловість є дуже важливою галуззю в економіці країни, а розвиток експорту та вихід на зовнішні ринки може забезпечити країні поступове переобладнання і покращення промислового комплексу в бік сучасного підприємства, що буде максимально відповідати міжнародним технічними регламентам.

Завдяки збільшенню продажів машинобудівної продукції на світовому ринку, поступово буде збільшуватися частка доданої вартості шляхом

покращення продукції, що в свою чергу буде відігравати важливу роль для національного багатства.

Україна є важливим гравцем на міжнародному ринку машинобудування: має значний потенціал для розвитку машинобудівної галузі, зокрема завдяки висококваліфікованій робочій силі та доступності до сировинних матеріалів.

Роль України у міжнародній торгівлі машинобудівною продукцією, згідно з даними Державної митної служби України, займає більше 10% українського експорту. Серед основних країн-партнерів України у машинобудуванні є Німеччина, Польща, Чехія, Туреччина, США та інші країни із Східної та Західної Європи.

Протягом 2010-2017 рр. обсяги світової торгівлі машинобудівною продукцією демонструють позитивну динаміку (середньорічний приріст +3,1%/рік), натомість українські експортні поставки на світовий ринок зменшуються (-8,4%/рік). Як наслідок позиції України в світовій торгівлі послабилися. [13]

Питома вага України у світовій торгівлі продукцією машинобудування є незначною: в експорті – 0,07%, в імпорті – 0,19%. У 2017 році найвищі позиції України в світі припадали на сегменти електричного устаткування для автотранспортних засобів (1,77%), залізничного рухомого складу (0,97%) та електричних побутових приладів (0,27%). [3]

Серед 133 країн світу Україна посідає 51 місце в експорті продукції машинобудування (довідково: у 2013 році серед 149 країн світу Україна посідала 43 місце в експорті продукції машинобудування). [3]

Світовий досвід свідчить, що питома вага держави у фінансуванні інноваційних та науково-технічних робіт в економіці є вагомим і поступається лише приватному сектору. У 2010 р. питома вага держави в обсязі фінансування науково-дослідних робіт в економіці Франції становила 39,7%, Великої Британії – 32,1, Чехії – 39,9%. У Польщі та Литві цей показник становив відповідно 60,9 і 47,5 % і перевищував частку фінансування таких робіт приватним сектором. [15]

У розвинених країнах світу значні обсяги державного фінансування (зокрема у формі грантів або субсидій) спрямовуються на підтримку інноваційної та науково-технічної діяльності саме у машинобудівній промисловості. Наприклад, корпорація «Boeing» протягом 1989-2006 рр. отримала від уряду США близько 5,3 млрд дол. США у вигляді субсидій та грантів, «Airbus» одержала 18 млрд дол. США субсидій від Європейського Союзу [16]. Вагому підтримку інноваційної діяльності отримують і інші виробники, наприклад світовий лідер з виробництва електричного обладнання «General Electric Company» протягом 2010-2012 рр. отримав на наукові дослідження та розробки 2,5 млрд дол. США (переважно від уряду США) [17].

Асоціація Український національний комітет Міжнародної Торгової Палати в розвитку зовнішньої торгівлі України (ІСС Україна) займає важливе місце в представленні України на зовнішньому ринку, надає юридичні консультації підприємцям, створює сприятливе середовище для торгівлі на зовнішньому ринку машинобудівної продукції.

Україна має доволі великий потенціал у виготовленні машинобудівної продукції. Тому зараз іноземні інвестори активно зацікавлені в розвитку машинобудівної промисловості України, що збільшує її роль на міжнародному ринку.

1.2. Аналіз стану зовнішньої торгівлі України машинобудівною продукцією

Машинобудівна продукція включає в себе 9 товарних груп з 3 розділів на УКТЗЕД, які, відповідно, мають різний попит на експорт. Для початку важливо розуміти загальну динаміку експорту товарів машинобудівної промисловості, яку можна переглянути на Рис.1.1 за 2016-2021 роки.

Проаналізувавши діаграму на Рисунку 1.1, можемо зробити висновок, що за останні роки, переважно, тенденція йшла на збільшення обсягу експорту машинобудівної продукції, що позитивно відображалось на доході країни. На Рисунку 1.2 представимо динаміку питомої ваги експорту машинобудівної продукції в загальній структурі експорту продукції України.

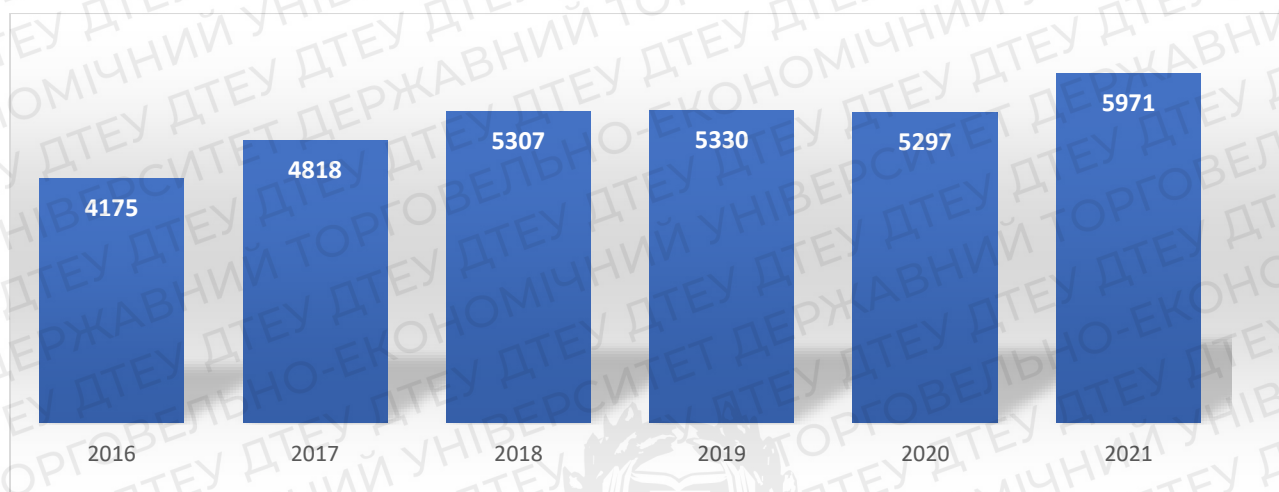

Рис.1.1. Динаміка експорту товарів машинобудівної промисловості України за 2016-2021 роки, млн. доларів США.

Джерело: складено на основі [1]

За даними Рисунка 1.2 можемо зробити висновок, що питома вага в загальній структурі експорту постійно коливається і, відносно 2016 та 2018 років, знизилася на кілька відсотків. Якщо в 1991 році частка машинобудування у структурі промислового комплексу складала понад 30% промислового виробництва [20], то в 2008 році вона складала лише 13,7% [21]. Якщо брати до уваги 2021 та 2022 роки, можна зрозуміти, що машинобудівна продукція займає доволі незначну частину в загальному експорті товарів – 7,7% та 8,5%, але не відкидаємо важливості експорту товарів даної промисловості.

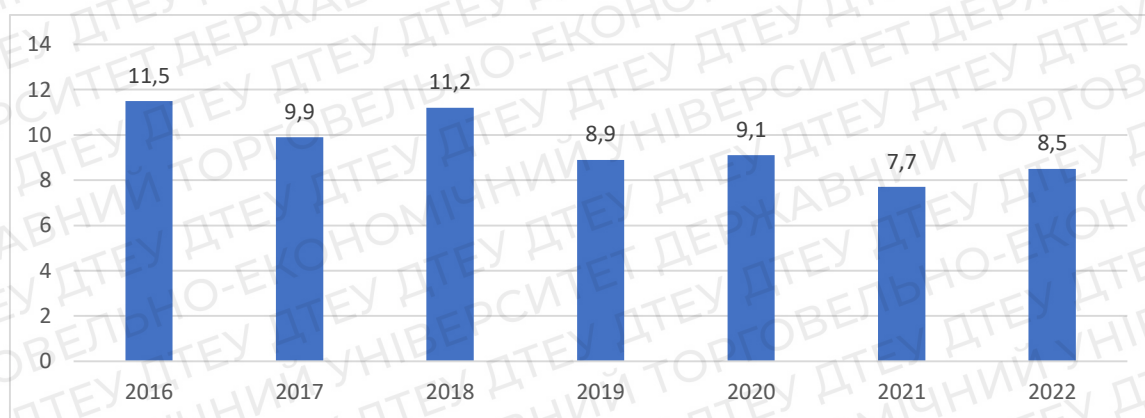

Рис.1.2. Динаміка питомої ваги експорту машинобудівної продукції в загальній структурі експорту продукції України за 2016-2022 роки, %

Джерело: складено на основі [2]

Наступним розглянемо Таблицю 1.1, де можна бачити товарні групи 84-92 УКТЗЕД та їх динаміку експорту за 2016-2022 роки.

Таблиця 1.1

Динаміка експорту товарів машинобудівної промисловості за 2016–2022 роки, тис. грн.

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
XVI. Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання	3637946	4276832, 1	4654718	4464445, 8	4486636, 6	5260165, 9	3735990, 3
84 реактори ядерні, котли, машини	1561256, 3	1728053, 5	1724306	1692401, 5	1914200, 3	2120879, 0	1177798, 8
85 електричні машини	2076689, 8	2548778, 6	2930412	2772044, 3	2572436, 3	3139286, 9	2558191, 5
XVII. Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плаваючі засоби	555659,8	625886	669330,4	882344,7	756556,0	676435,9	359418,2
86 залізничні локомотиви	237776,3	219663,6	253460,5	546045	418597,3	288081,0	146818,4
87 засоби наземного транспорту, крім залізничного	132485,4	132687,2	137484,5	136525,3	115943,2	166556,7	133564,9
88 літальні апарати	78942,8	29029,1	61049,8	70163	81940,7	66241,2	26584,9
89 судна	106455,3	244506	217335,6	129611,3	140074,9	155557,0	52450,0
XVIII. Прилади та апарати оптичні, фотографічні	145690,7	151566,7	148635,8	181320,3	162611,6	170955,1	121031,3

Продовження Таблиці 1.1

90 прилади та апарати оптичні, фотографічні	143254,0	148588,9	145591,2	178108,4	160580,9	168623,3	118142,3
91 годинники	1994,8	2546,6	2560,4	2752,1	1607,9	1975,7	2224,2
92 музичні інструменти	442,0	431,1	484,2	459,8	422,8	356,1	664,7

Джерело: складено на основі [2]

На основі Таблиці 1.1 можна зробити діаграму для більш наочного перегляду за розділами XVI (Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання), XVII (Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби) та XVIII (Прилади та апарати оптичні, фотографічні) УКТЗЕД.

Дані Рис 1.3 свідчать, що в структурі експорту машинобудівної продукції України значною мірою переважає розділ XVI (Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання), що має тенденцію до зростання в проміжку 2016-2021 років. Розділ XVIII (Прилади та апарати оптичні, фотографічні) відіграє найменшу роль і по даному розділу спостерігаються найменші коливання впродовж досліджуваних років.

У 2022 році обсяги експорту машинобудівної продукції зменшились через військову агресію з боку Росії, окупацію, знищення, або тимчасове припинення роботи машинобудівних підприємств на території України.

У машинобудуванні зосереджено більше, ніж 22% основних активів промисловості, на яких працює понад 300 тисяч осіб (майже 18% загальної кількості штатних працівників, задіяних у промисловому секторі України). У порівнянні з іншими секторами, машинобудування зазнає значного дефіциту робочої сили [12].

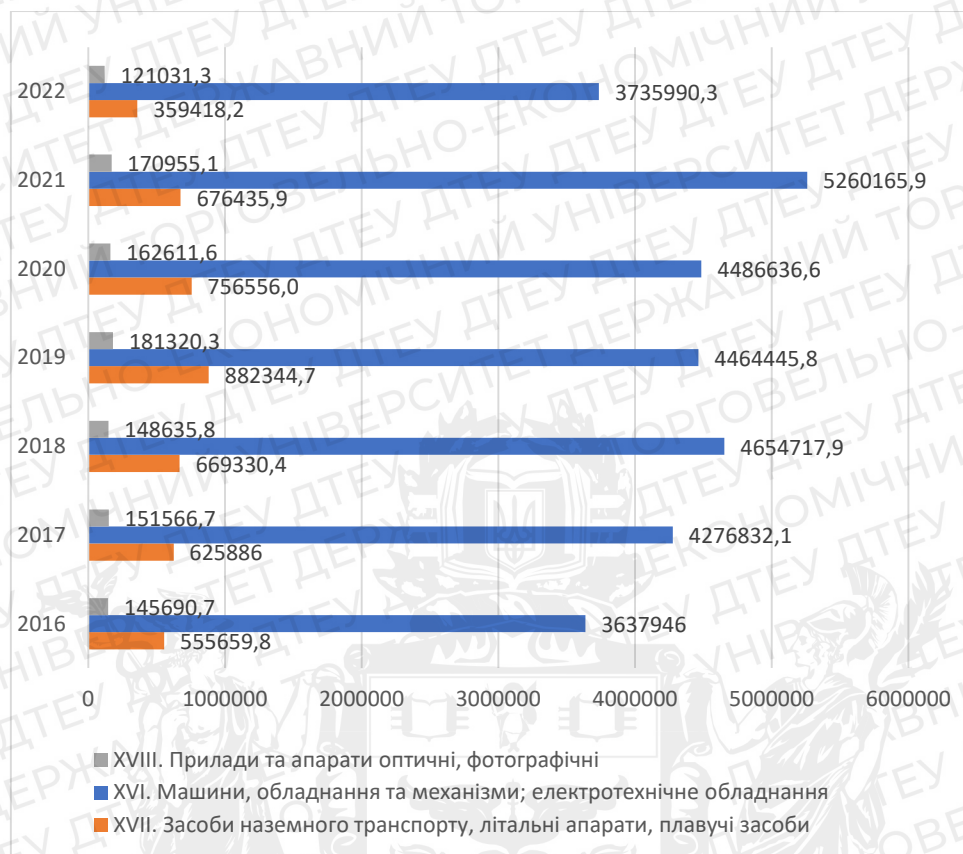

Рис. 1.3 Динаміка експорту товарів машинобудівної промисловості за розділами XVI, XVII УКТЗЕД за 2016-2022 роки, тис. грн.

2016–2022 роки, тис. грн.

Джерело: складено на основі [2]

У 2022 році обсяги експорту машинобудівної продукції зменшились через військову агресію з боку Росії, окупацію, знищення, або тимчасове припинення роботи машинобудівних підприємств на території України.

Скорочення обсягу продажів машинобудівної продукції та зменшення цін призводять до зниження виручки за експорт. На Таблиці 1.2 бачимо структуру експорту машинобудівної продукції за 2016-2022 роки.

Дані Таблиці 1.2 свідчать, що в структурі експорту продукції машинобудівної промисловості переважають електричні машини та залізничні локомотиви, далі йдуть реактори ядерні, котли та машини.

Таблиця 1.2

Структура експорту машинобудівної продукції за 2016-2022 роки,

%

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
XVI. Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання	100	100	100	100	100	100	100
84 реактори ядерні, котли, машини	43	40	37	38	43	40	32
85 електричні машини	57	60	63	62	57	60	68
XVII. Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби	100	100	100	100	100	100	100
86 залізничні локомотиви	43	35	38	62	55	43	41
87 засоби наземного транспорту, крім залізничного	24	21	21	15	15	25	37
88 літальні апарати	14	5	9	8	11	10	7
89 судна	19	39	32	15	19	23	15
XVIII. Прилади та апарати оптичні, фотографічні	100	100	100	100	100	100	100
90 прилади та апарати оптичні, фотографічні	98,3	98,0	97,9	98,2	98,7	98,6	97,6
91 годинники	1,3	1,6	1,7	1,5	0,9	1,1	1,8
92 музичні інструменти	0,3	0,2	0,3	0,2	0,2	0,2	0,5

Джерело: складено на основі [2]

Протягом 2016-2022 років структура машинобудування зазнала суттєвих змін: зменшення питомої ваги продукції з високою доданою вартістю на фоні збільшення попиту на кабелі і прилади для автотранспортних засобів.

На Рисунку 1.4 можна бачити структуру експорту за XVI розділом УКТЗЕД. Значною мірою, особливо у 2022 році переважала товарна група «85 електричні машини».

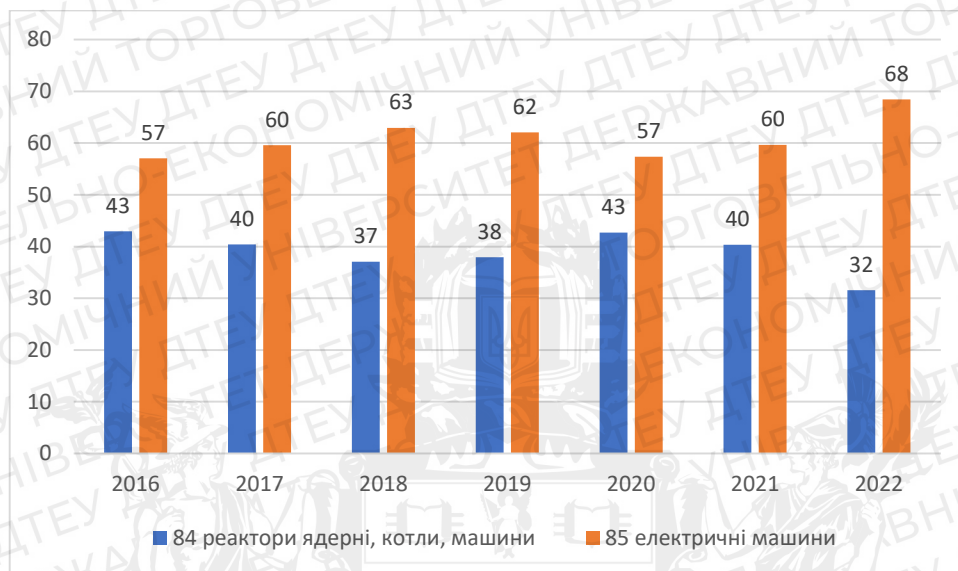

Рис. 1.4 Діаграма структури експорту машинобудівної продукції за XVI розділом УКТЗЕД (Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання) за 2016-2022 роки, %

Джерело: складено на основі [2]

На Рисунку 1.5 представимо структуру експорту за XVII розділом УКТЗЕД та 86-89 товарні групи. З даних діаграми, можна зробити висновок, що експорт залізничних локомотивів займає перше місце серед даного розділу. У 2017-2018 роках на другому місці по експорту були судна, але у 2021-2022 роках ситуація змінилася і товарну групу «89 судна» наздогнали «87 засоби наземного транспорту».

Рисунок 1.6 зображає структуру експорту машинобудівної промисловості за розділ XVIII УКТЗЕД (Прилади та апарати оптичні, фотографічні), де товарна група «90 прилади оптичні, фотографічні» впродовж досліджуваних 2016-2022 років займає більше 97% експорту. Товарні групи «91 годинники» та «92 музичні інструменти» не займають і 2% серед даного розділу, що говорить про ігнорування або відсутність зацікавлення у зовнішнього покупця.

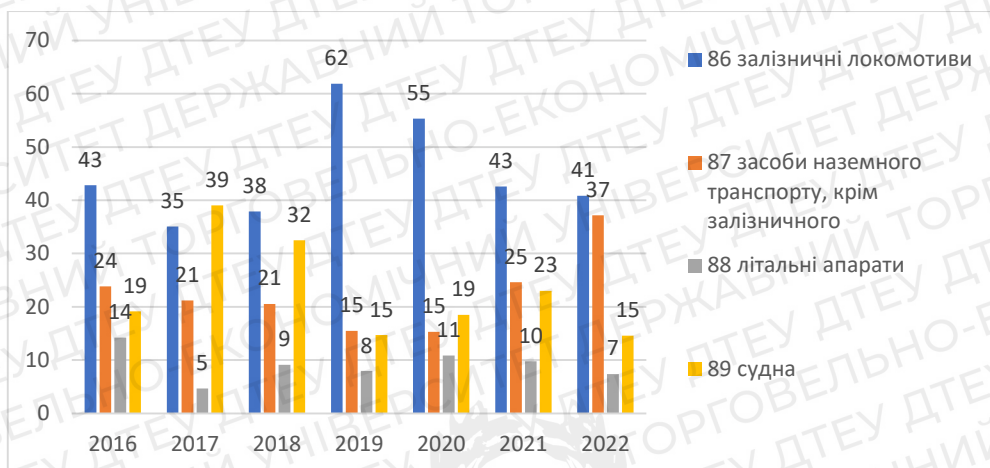

Рис. 1.5 Діаграма структури експорту машинобудівної продукції за XVII розділом УКТЗЕД (Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плаваючі засоби) за 2016-2022 роки, %

Джерело: складено на основі [2]

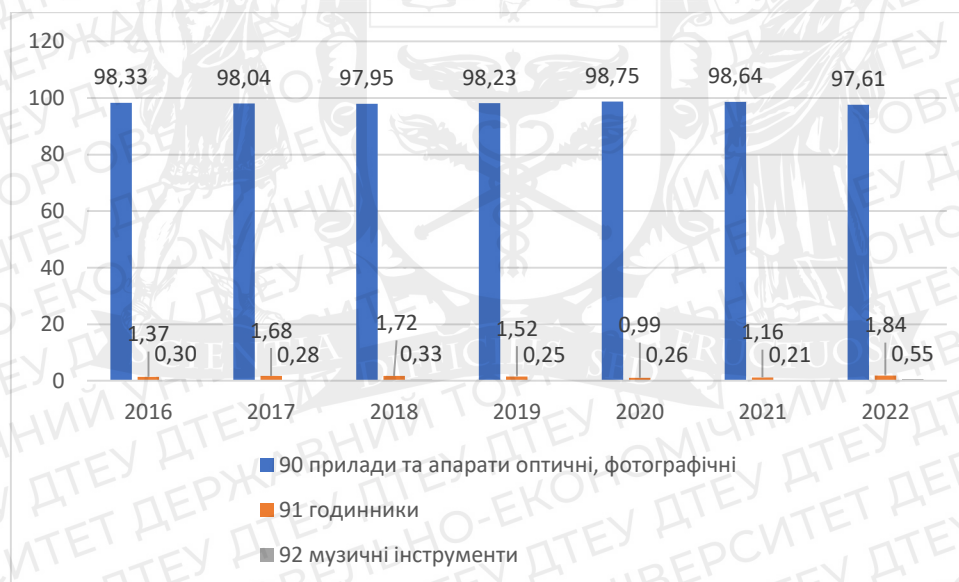

Рис. 1.6 Діаграма структури експорту машинобудівної продукції за XVIII розділом УКТЗЕД (Прилади та апарати оптичні, фотографічні) за 2016-2022 роки, %

Джерело: складено на основі [2]

Так, у 2019 році найбільша частка припадала на виробництво автомобілів, причепів і напівпричепів (16,1%), машин і устаткування загального призначення (8,7%), вагонів і локомотивів (16,1%), електродвигунів, генераторів і трансформаторів (6,8%). Крім того, відбулося зростання питомої ваги у сегментах

повітряних і космічних літальних апаратів та їх частин – до 7,5%, інших машин і устаткування загального призначення – до 8,0%, машин і устаткування для сільського та лісового господарства – до 4,6%, проводів, кабелів і електромонтажних пристроїв – до 4,7%. [3]

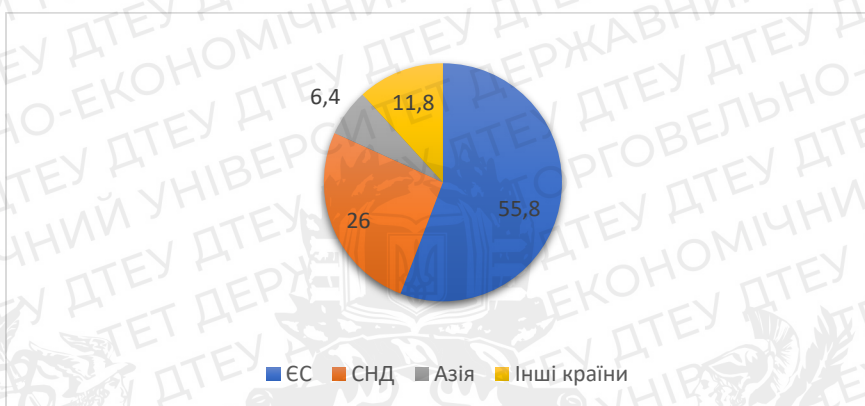

Рис. 1.7 Географічна структура експорту товарів машинобудівної промисловості у 2019 році, %

Джерело: складено на основі[2]

За даними Рисунку 1.7 можемо зробити висновок, що більша частина продукції машинобудівної промисловості була експортована до Європейського Союзу - 55,8%. До країн СНД, а саме: Молдова, Білорусь та РФ – 26%; азійському регіоні займає 6,4% українського експорту, 11,8% - інші країни.

Так як ЄС є головним регіоном експорту машинобудівної галузі для України, тому варто розглянути динаміку експорту з країнами Європейського Союзу.

Таблиця 1.3

Динаміка експорту машинобудівної продукції (за кодами 84-92 УКТЗЕД) з країнами ЄС у 2020-2022 році, тис.дол.

	2019	2020	2021
XVI. Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання	2825029,7	2746504,9	3190931,2
84 реактори ядерні, котли, машини	516362,4	532764,4	617373,0

Продовження Таблиці 1.3

85 електричні машини	2308667,3	2213740,5	2573558,2
XVII. Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби	203422,1	231377,3	255922,5
86 залізничні локомотиви	91123,0	135993,5	110530,6
87 засоби наземного транспорту, крім залізничного	44365,8	42055,4	53709,3
88 літальні апарати	11064,1	7306,5	6616,0
89 судна	56869,2	46021,9	85066,5
XVIII. Прилади та апарати оптичні, фотографічні	58954,1	46696,4	46375,9
90 прилади та апарати оптичні, фотографічні	58380,9	46244,8	45626,8
91 годинники	130,8	55,5	434,0
92 музичні інструменти	442,3	396,1	315,0

Джерело: складено на основі [2]

Дані Таблиці 1.3 свідчать, що обсяг експорту машинобудівної продукції в країни Європейського Союзу поступово збільшується. В двох категоріях спостерігається коливання експорту: 86 залізничні локомотиви у 2021 році мають майже на 20% менше прибутку порівняно з попереднім роком, 88 літальні апарати у 2021 році мають на 10% менший показник ніж у 2020 році.

У 2022 році спостерігається серйозне падіння експорту й імпорту України через повномасштабне вторгнення з боку Росії. Українська економіка зазнала катастрофічних збитків, а машинобудівна галузь дуже скоротила виробництва через неможливість роботи. Окрім падіння обсягів виробництва, значною мірою погіршився стан через блокування російськими військовими українських портів, що погіршує можливості для експорту та знижує можливість імпорту сировини.

Отже, Україна має значний потенціал для розвитку машинобудівної галузі, яка займає більше 10% українського експорту, зокрема завдяки висококваліфікованій робочій силі та доступності до сировинних матеріалів, при цьому ЄС є головним регіоном експорту машинобудівної галузі для України.

РОЗДІЛ 2

ВИЗНАЧЕННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ МАШИНОБУДІВНОЮ ПРОДУКЦІЄЮ

2.1. Оцінка конкурентоспроможності України на міжнародному ринку машинобудівної продукції

В процесі дослідження зовнішньоекономічної діяльності України виявлено, що машинобудівна продукція посідає третє місце в експортній орієнтації країни. Галузь машинобудування в Україні представлена металургійним, гірничошахтним, підйомно-транспортним, енергетичним, судно-, авіа-, і автомобілебудуванням, виробництвом машин і механізмів для хімічної і нафтохімічної, легкої та харчової промисловості, сільськогосподарським, будівельно-дорожнім машинобудуванням та виробництвом машин для комунального господарства, виробництвом верстатів і інструментів та машин і обладнання для збройних сил [3, с. 133].

Україна має всі передумови для активного розвитку машинобудівного комплексу через вдале географічне розташування, сировинну базу та наявні трудові ресурси. Але на Рис.1.2 можна бачити динаміку питомої ваги експорту машинобудівної продукції і в останні роки питома вага машинобудівної продукції в загальній структурі експорту України є невеликою (2020 рік – 9,1 %, 2021 рік – 7,7 %, 2022 рік – 8,5%), а тенденція на збільшення питомої ваги є незначною.

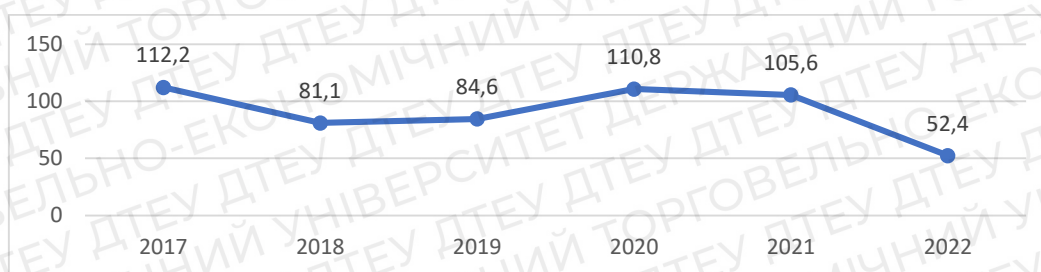

Рис. 2.1 Динаміка індексу промислового виробництва машинобудівної продукції за 2017-2022 роки, %

Джерело: складено на основі[4]

За даними Таблиці 2.1 та Рисунку 2.1 можна спостерігати за індексом промислового виробництва машинобудівної продукції України за 2017-2022 роки.

Таблиця 2.1

Індекс промислового виробництва машинобудівної продукції України за 2017-2022 роки, (без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та зони проведення АТО) (у % до попереднього року) %

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Машинобудування	112,2	81,1	84,6	110,8	105,6	52,4
Комп'ютери, електроніка, оптика	142,9	56,1	135,6	97,2	112,1	63,3
Електротехнічне обладнання	107,8	51,7	88,8	126,1	88,9	62,4
Виробництво механізмів і обладнання	110,6	92	79,6	123,2	107,3	30,9
Виробництво авто-транспортних засобів	108,2	88,7	73	120,7	83,1	101,8
Виробництво інших транспортних засобів	111	92,9	83,3	84,5	123,1	55,7

Джерело: складено на основі[4]

Внаслідок часткового зменшення попиту на продукцію на зовнішніх ринках та через відсутність замовлень на внутрішньому, кризу спричиненою Covid-19 у 2020 році, повномасштабне вторгнення Російської Федерації на територію України у 2022 році, можемо спостерігати за коливаннями у даній сфері

виробництва впродовж останніх років, а у 2022 році відбувся великий спад через російську агресію.

До прикладу, виробництво механізмів і обладнання у 2017 році становило 110,6% в індексі промислового виробництва, а вже у 2022 році цей показник становив 30,9%, тобто спад відбувся більше ніж на 70%, що є дуже значним послабленням для української економіки.

Дана негативна ситуація у 2022 році не пов'язана з втратою конкурентоспроможності українських машинобудівних підприємств, вона пояснюється труднощами ведіння промисловості під час воєнних дій та погіршенням стану експорту у воєнний час.

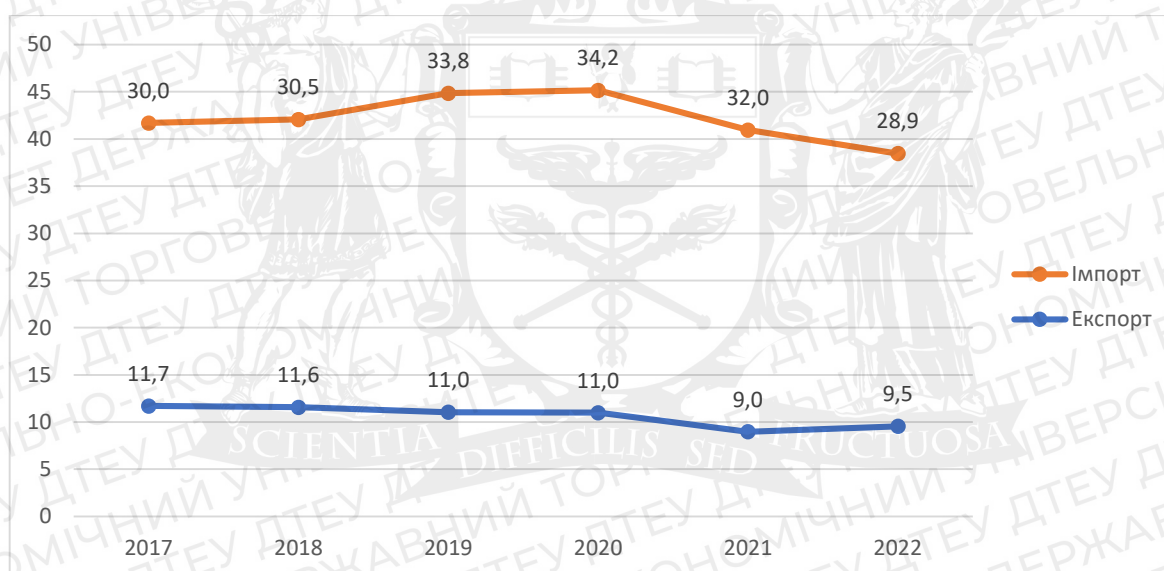

Рис. 2.2 Питома вага експорту та імпорту продукції машинобудування в загальних обсягах українського експорту та імпорту за 2017-2022 роки, %

Джерело: складено на основі[2]

На Рисунку 2.2 можна бачити, що імпорту значною мірою вищий від експорту в даній промисловості. Також за останні роки йде характерний спад імпорту та експорту.

Як свідчать дані на Рисунку 2.3, за винятком кризових 2020 та 2022 років, динаміка обсягу експортно-імпортової діяльності підприємств машинобудівного комплексу характеризувалася тенденцією на зростання. Так у 2021 році порівняно з 2017 роком обсяги експорту машинобудівної продукції зросли з 5054285 тис.

дол. до 6107557 тис. дол., тобто майже в 1,5 рази, а у 2022 році показник знизився до 4213794 тис. дол.

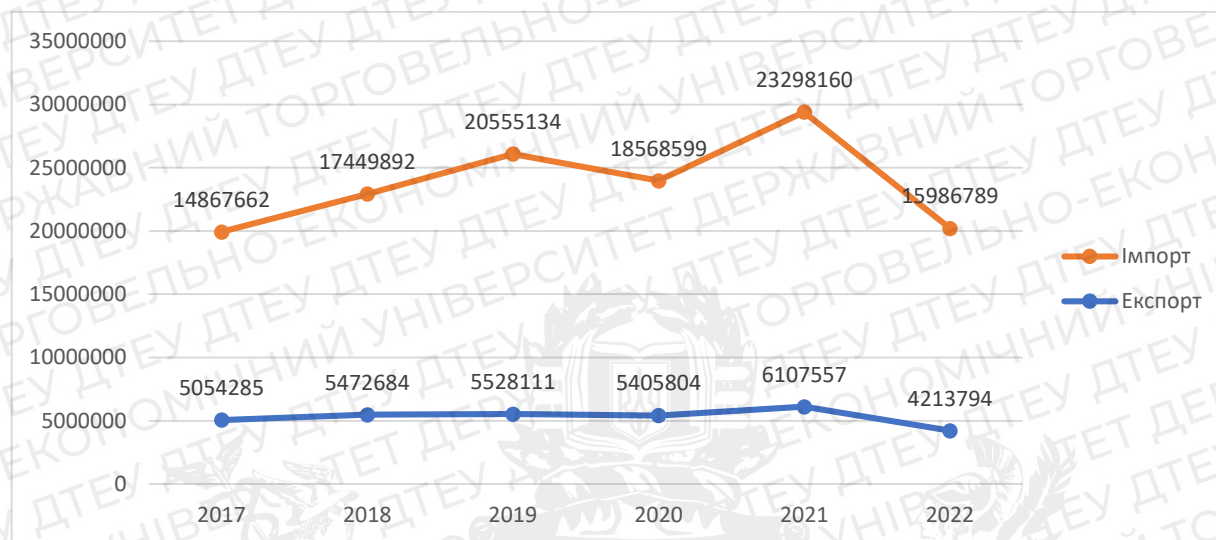

Рис. 2.3 Динаміка експорту-імпорту машинобудівної продукції, 2017-2022 роки, тис.дол.

Джерело: складено на основі[2]

Обсяги імпорту у 2021 році мають значно більший показник в порівнянні з 2017 роком, у 2017 році – 14867662 тис. дол., а у 2021 році – 23298160 тис. дол., тобто різниця у 1,5 рази. У 2022 році показник імпорту становив значно менше значення (15986789 тис. дол.) порівняно з минулим роком, але це значення все одно лишається більшим від 2017 року.

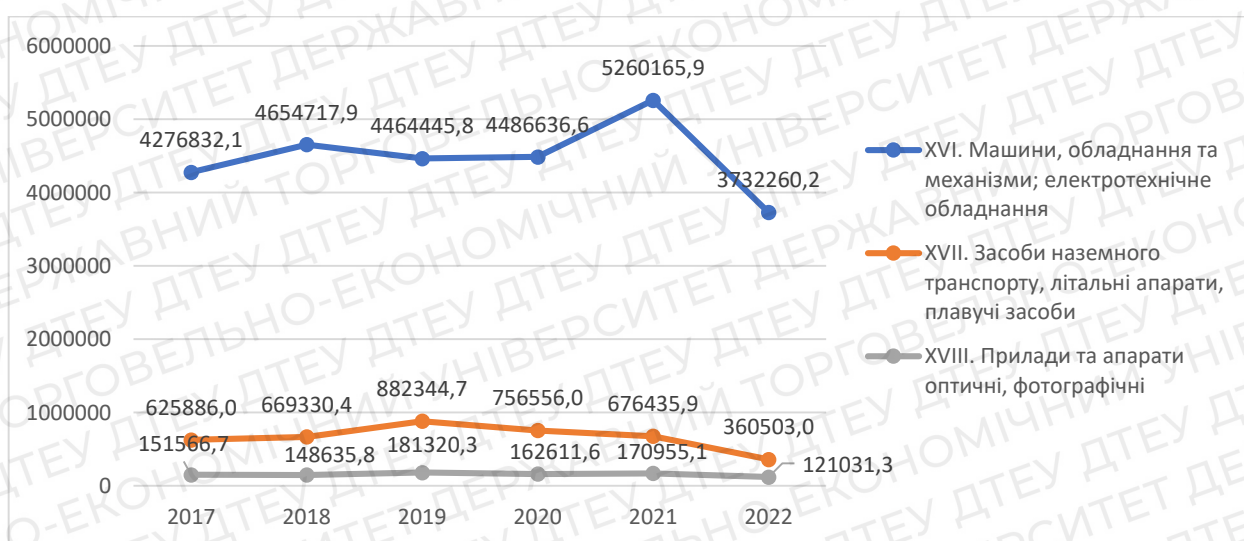

Рис. 2.4 Динаміка експорту машинобудівної продукції, 2017-2022 роки, тис.дол.

Джерело: складено на основі[2]

Проаналізувавши Рисунок 2.4, на якому можна спостерігати за динамікою експорту машинобудівної продукції за її товарними розділами, бачимо стрімкий спад у 2022 році усіх товарних категорій. Машини та устаткування значною мірою переважають над іншими групами.

Через світові та внутрішні кризові явища, що супроводжувалися зміною курсу валют, скорочення кредитування галузі машинобудування, обсяги імпорту машин та устаткування у 2020 році впали майже у 1,5 раза порівняно з минулим роком, транспортні засоби скоротилися на 1%.

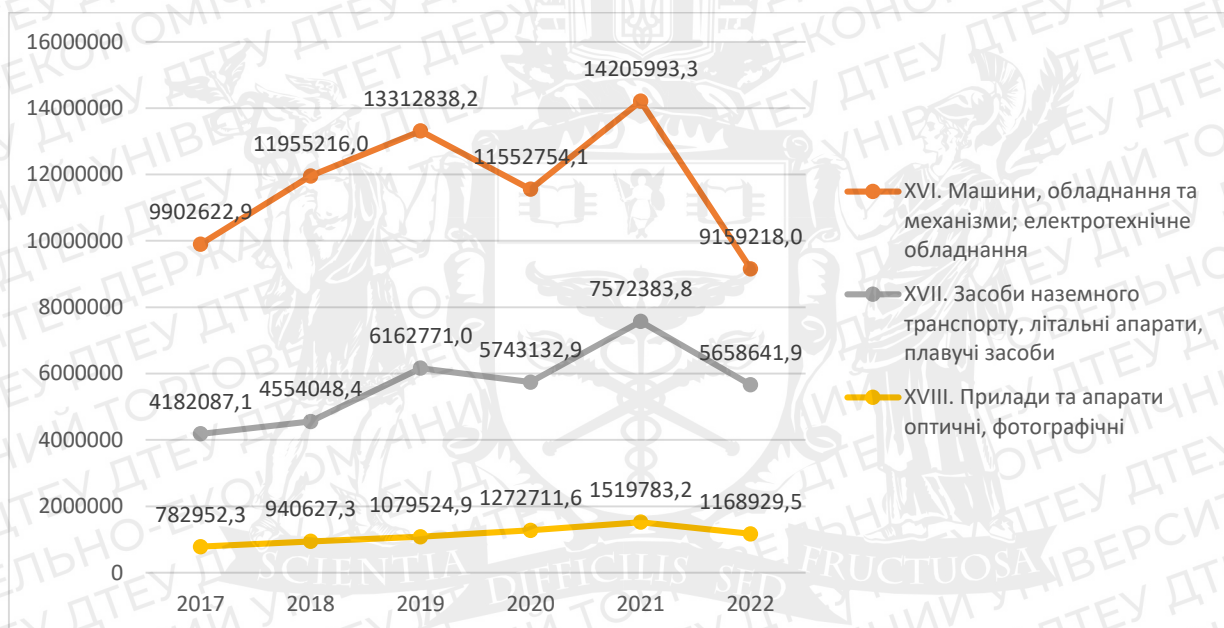

Рис. 2.3 Динаміка імпорту машинобудівної продукції, 2017-2022 роки, тис.дол.

Джерело: складено на основі[2]

На Рисунку 2.5 бачимо стрімке зростання імпорту до 2020 року, у 2020 і 2022 році – спад імпорتنних потужностей. В імпорті також переважають Машини та устаткування, а найменшим показником є Прилади та апарати.

Проаналізуємо структуру українського експорту-імпорту за даними Таблиці 2.2: найбільшу частку займають машини та обладнання, наступними йдуть ядерні реактори та котли – найбільш вагомі товарні групи. Імпорт залізничних локомотивів значною мірою перевищує експорт.

Таблиця 2.2

Структура експорту-імпорту продукції машинобудування на товарні групи 84-92 УКТЗЕД у 2022 році, %

	Експорт	Імпорт
84 реактори ядерні, котли, машини	26,5	26,3
85 електричні машини	50,7	31,0
86 залізничні локомотиви	8,6	35,5
87 засоби наземного транспорту, крім залізничного	3,5	2,5
88 літальні апарати	3,2	1,6
89 судна	0,7	0,5
90 прилади та апарати оптичні, фотографічні	1,2	0,1
91 годинники	2,9	1,3
92 музичні інструменти	2,8	1,2

Джерело: складено на основі[2]

Фахівці пов'язують поточну кризу машинобудівної промисловості із втратою виробничих потужностей спочатку на сході країни через проведення АТО, потім через повномасштабне вторгнення Росії, а також зі зменшенням виробництва підприємств-партнерів в інших областях країни. До наслідків війни додалися й інші фактори, такі, як відмова від російського ринку і девальвація гривні [11, с. 73].

Згідно з вищенаведеним аналізом, можна зробити висновок, що торгівля українськими товарами стрімко падає. Причиною спаду є загострення стосунків з Російською Федерацією впродовж останніх років, а у 2022 році розпочалося повномасштабне вторгнення з боку Росії, що спричинило закінчення експортно-імпортних стосунків з Україною. Також у зв'язку з війною, погіршилися експортні зв'язки з Білоруссю, через її підтримку Росії.

Через обмеження та санкції російських товарів у світі, для України з'являється місце на європейському ринку, тому у зв'язку з даною ситуацією, для

збереження експортного рівня, Україні потрібно переорієнтувати свої експортні можливості на європейський ринок, що, на даний момент, значною мірою стимулюється європейською владою.

2.2. Обґрунтування перспективних напрямків розвитку зовнішньої торгівлі України машинобудівною продукцією

Починаючи з 2014 року український експорт машинобудівної промисловості зазнає доволі кардинальних змін через війну з боку Росії. Зміни полягають у повній зміні покупця і виходу на новий ринок Європейського Союзу. У 2022 році через повномасштабне вторгнення Росії на територію України, українське виробництво і експорт перебували у досить важкому стані, але державна політика все більше концентрує увагу на європейському ринку і все більше відходить від країни-агресора Росії і країн СНД, що мають стосунки з нею, або безпосередньо підтримують Російську Федерацію у війні.

Статистичні дані свідчать про негативні зрушення у машинобудівній галузі, незадовільний стан інноваційної діяльності галузі, що є наслідком значної низки проблем, з якими стикаються машинобудівні підприємства самої галузі і що уповільнюють їх розвиток, а також уповільнюють темпи впровадження інновацій в інші галузі господарства України і, таким чином, стримують формування неіндустріальної економіки України [18].

Для того щоб продовжити аналізувати та обґрунтовувати перспективи розвитку зовнішньої торгівлі машинобудівною продукцією, варто звернути увагу на Таблицю 2.2 та переглянути загальні проблеми України в машинобудівному комплексі.

Таблиця 2.2

Сукупність загальних проблем функціонування машинобудівного комплексу України	
Група проблем	Зміст
Територіальної доцільності	1) розміщення машинобудівної галузі на території України характеризується нерівномірністю і недостатньо ефективною територіальною структурою виробництва; 2) відсутність міжгалузевої збалансованості виробництва на основі закінченого технологічного циклу; 3) структура машинобудування характеризується переважанням металомістких і недостатнім розвитком наукомістких галузей; 4) вузьковідомчий підхід у забезпеченні заводів матеріалами і сировиною ускладнює кооперативні зв'язки, підвищує вартість перевезень напівфабрикатів і комплектуючих виробів, загострює проблему нестачі залізничних вагонів.
Внутрішнього ринку	1) неконкурентоспроможність вітчизняної техніки порівняно з імпортними аналогами; 2) нерозвиненість інфраструктури внутрішнього ринку; 3) недостатній рівень завантаження виробничих потужностей підприємств різних галузей, а також надмірність існуючих виробничих потужностей з огляду на реальні потреби внутрішнього і зовнішнього ринку; 3) обмежений внутрішній попит на українську інноваційну машинобудівну продукцію; 4) залежність вітчизняних підприємств від постачань вузлів, деталей та комплектуючих виробів з інших країн, насамперед з країн СНД; 5) незначний обсяг участі вітчизняних машинобудівних підприємств у міжнародних проектах; 6) слабка диверсифікованість ринків збуту української машинобудівної продукції

Продовження Таблиці 2.2

Фінансового забезпечення	1) недостатній рівень платоспроможності та рентабельності підприємств машинобудівної галузі; 2) недостатність обігових коштів; 3) недосконалість механізму середньо- та довгострокового кредитування; 4) відсутність фінансових механізмів та інструментів, які створюють зацікавленість в інноваціях, а також стимулюють НДКР
Інноваційного забезпечення	1) низький рівень інноваційної активності вітчизняних підприємств; 2) застарілість основних засобів на підприємствах, що негативно впливає на конкурентоспроможність, якість та собівартість машинобудівної продукції;
Кадрового забезпечення	1) значний вплив кваліфікованих інженерних і робітничих кадрів; 2) недоліки у системі підготовки та перепідготовки кадрів для машинобудівної галузі.
Державного регулювання	1) неефективна політика держави щодо діяльності монополістів і посередників, що призводить до підвищення вартості матеріалів, енергоресурсів; 2) відсутність інвестиційно привабливого законодавства, дієвих гарантій для інвесторів

Джерело: складено на основі[10]

Таблиця 2.2 демонструє проблеми у функціонуванні машинобудівного комплексу в Україні, на основі якої будуть побудовані подальші перспективи розвитку даної сфери.

Машинобудування для українського виробника є важливою і сповненою можливостей промисловістю. Завдяки вигідному географічному розташуванню, Україна може вести торгівлю з Європейським Союзом і робити це із значною вигодою для себе, а також близькість до цього ринку дає можливість українським

підприємствам інтегруватися у виробничі ланцюги з країнами Європейського Союзу для створення найвищої виробничої продуктивності.

Підприємства сектору машинобудування мають перспективи інтегруватися в глобальні ланцюги доданої вартості, у тому числі в контексті участі України в Регіональній конвенції про пан-євро-середземноморські преференційні правила походження. [12]

Враховуючи існуючі виробничі потужності та кадровий потенціал України, можна визначити найбільш перспективні підсектори для експорту на ринки ЄС, Азійсько-Тихоокеанського регіону та Африканського континенту:

- виробництво залізничних локомотивів і рухомого складу;
- виробництво електродвигунів, генераторів і трансформаторів;
- виробництво pomp і компресорів;
- виробництво машин і устаткування для сільського та лісового господарства. [5]

Додана вартість є гарантом і основою багатства країни, тому українські експортери машинобудівної продукції мають сконцентруватися на товарах, що мають великий потенціал для виготовлення і створення доданої вартості.

До ринкових та перспективних належать сегменти: повітряних і космічних літальних апаратів (+6,9%/рік), електричного устаткування для автотранспортних засобів (+5,7%/рік), обладнання зв'язку (+5,0%/рік), обладнання для вимірювання, дослідження та навігації (+3,7%/рік) та машин для сільського господарства (+3,6%/рік). Але частка України у цих сегментах зовсім незначна. Так, у сегменті повітряних і космічних літальних апаратів, супутнього устаткування частка України складає лише 0,1%, в електричному та електронному устаткуванні для автотранспортних засобів – 2%, обладнанні зв'язку – 0,04%, машин і устаткування для сільського та лісового господарства – 0,18%. [12]

Варто звернути увагу на потенціал імпортозаміщення у машинобудівній галузі. У машинобудуванні потенціал імпортозаміщення міститься у виробництві

автомобілів, складної побутової техніки, сільськогосподарської техніки (зернозбиральних комбайнів, тракторів, сівалок, косарок та зубових борон). [6]

Варто звернути увагу на аналітичні дослідження [22], в якому йдеться про те, що вітчизняне машинобудування має всі передумови для збільшення обсягів виробництва без особливих маркетингових зусиль. Їхня думка підтверджується даними Держкомстату: основна причина зростання виробництва – збільшення експорту, зокрема в Росію. Дане дослідження було проведене ще у 2007 році – до початку війни Росії проти України у 2014 році. Можемо зробити висновок, що, справді, Україна втрачає свій експортний та виробничий потенціали, через загострення війни з Росією та відмежування своєї продукції від російського ринку, але це до того моменту, поки Україна не перейде на новий ринок.

Через війну з Росією та відмову від російського та білоруського ринку, варто розглянути кроки по зниженню залежності від імпорту Росії та Білорусі. У передвоєнному 2021 р. за обсягами зовнішнього товарообігу України частки РФ та РБ становили відповідно 7,1 % (третє місце серед країн світу) та 4,5 % (шосте місце), за обсягами імпорту – 9,1 % (друге місце) та 6,6 % (п'яте місце) відповідно. При цьому в 2021 р. відбулося нарощування імпорту з РФ та РБ в Україну в півтора раза, а його обсяги значно переважали експорт України до них – в 1,9 та в 3,2 раза відповідно. [7]

Насамперед імпорт продукції машинобудування стосується ядерної енергетики, де Російська Федерація постачала близько половини ядерного палива. Після повномасштабного вторгнення у 2022 році, Україна відмовилася від ядерного палива виробленого в Росії і користується накопиченнями.

Частка тракторів виготовлених в Білорусі в загальному імпорті становила 13,7%. Також Республіка Білорусь постачала частини до тракторів, кузови та причепи. Росія постачала 99,6 % транспортних засобів обслуговування залізничних або трамвайних колій; частки Білорусь та Росія в імпорті несамохідних вагонів 2021 р. сягнули 43,1 % та 11,5 %; частки в імпорті частин для залізничного транспорту – 11,5 % та 26,1 % відповідно.[7]

Наразі ядерне паливо Україна використовує з накопичень, в прогнозі його має вистачити на 2 роки, тому за цей час Україна має наростити власне виробництво ядерного палива, або шукати можливостей на європейському ринку, що є гіршим варіантом.

Уже розпочато імпортозаміщення на ринку залізничної продукції. Так, українська багатопрофільна промислово-інвестиційна група «Augum» зробила проект та 2023 р. планує поставити на масове виробництво продукцію для залізничної галузі, яку раніше виробляли тільки в РФ. [8]

2022 р. підприємство, що входить до «Augum Group», збудувало 49 напіввагонів та виконало ремонт 700 вагонів. Посиленню стійкості українського виробництва та імпортозаміщенню на ринку залізничної продукції може сприяти те, що АТ «Укрзалізниця» взяла в оперативне управління 25 % акцій ПАТ «Крюківський вагонобудівний завод» – заарештовані влітку 2022 р. та передані Агентству з розшуку та менеджменту активів, вони раніше належали російському акціонерів. [9]

Скорочення імпорту країн-агресорів дає змогу зосередитися на власному виробництві та розвитку промисловості, що може привести до вироблення товарів з високою доданою вартістю і розвитку українського машинобудівного виробництва, що в свою чергу буде стимулювати розвиток більш якісного українського товару та вихід його на зовнішні ринки.

Варто звернути увагу не тільки на експорт, а й на створення стратегічних комунікацій з європейськими колегами, що, по-перше, покращить стосунки і зацікавить покупця, а також дасть змогу спілкуватися з найкращими спеціалістами з даної сфери, що може значною мірою покращити рівень українського виробництва (проведення спільних конструкторських робіт у таких напрямках, як: авіаційне та ракетно-космічне машинобудування, військово-промисловий комплекс, транспортне машинобудування, верстатобудування [5]).

До того ж, значною мірою можуть вплинути на вихід України на міжнародні ринки машинобудівної промисловості:

- аутсорсинг виробництв, через достатньо високу кваліфікацію українських спеціалістів та досить низький рівень оплати роботи;
- цифровізація машинобудівної сфери, через залучення ІТ-компаній та дуже розвинутої спільноти ІТ-вців в Україні (Україна посідає ТОП-3 країн в Центральній та Східній Європі за обсягом ІТ ринку та кадровим потенціалом [14]);
- розвиток експорту послуг, що зможе обслуговувати технічну галузь;
- підвищення вимог якості товару на експорт;
- вдосконалення підприємств до рівня високотехнологічних («Високотехнологічне машинобудування» набуває вирішального значення в усіх ланках машинобудівного комплексу України. Зокрема, в авіаційній і космічній галузі, у важкому, транспортному, сільськогосподарському машинобудуванні, в верстатобудуванні, приладобудуванні, радіотехнічному та електротехнічному виробництві, обладнанні для інших галузей промисловості, особливо хімічної та харчової. Цей кластер може забезпечувати до 8 % внеску в загальне зростання економіки України [19].)
- зниження витрат завдяки використанню інформаційних технологій.

Незважаючи на наслідки повномасштабного вторгнення у 2022 році, Україна має скористатися можливістю і підтримкою європейського ринку у створенні більш сприятливих умов для збільшення експорту продукції машинобудівної галузі, і створити, на скільки це можливо, зручні та безпечні умови для виробництва під час воєнних дій, оскільки Україна зараз є визнаною більшістю цивілізованого світу, а розвиток у цьому напрямку є важливим рушієм у світовій економіці.

Криза призводить до збільшення кількості фінансово неспроможних підприємств у цій галузі, що пояснюється, по-перше, нестабільною ситуацією, що виникла в країні, а по-друге, рядом суб'єктивних чинників, серед яких можна назвати нездатність керівництва здійснювати ефективне антикризове управління підприємством, своєчасно виявляти проблеми та вживати необхідних заходів, нестачу фінансових ресурсів для антикризової програми підприємства [15].

Розвиток експорту машинобудівного комплексу сприяє створенню нових робочих місць, підвищенню кваліфікації і продуктивності робочої сили, вдосконаленню підприємств, надходження валюти до резервів країни, а також пришвидшення технологічного прогресу.

У найближчому часі варто звернути увагу на побудування зв'язків з сферою послуг, а також з іншими промисловими галуззями, що є важливим чинником розвитку національної економіки. Створення ефективної політики щодо регулювання та вдосконалення експорту товарів машинобудівної галуззі, вдосконалення підтримки експорту продукції з боку держави для збагачення української економіки та подолання наслідків воєнних дій Росії на території України, що супроводжувалися технологічними випробуваннями, в деяких випадках скороченням та закриттями підприємств через неможливість працювати, та погіршення стану гривні і девальвацію національної валюти.

2.3. Прогнозування обсягів зовнішньої торгівлі машинобудівною продукцією у плановому періоді

При умові виконання перспективних напрямків розвитку, результат може гарантувати:

- підвищення кваліфікації робочої сили і досягнення міжнародних та європейських регламентів, що передбачають високу якість експортованої продукції машинобудування;
- запровадження системної оцінки експортного потенціалу за основними видами експортної продукції машинобудування з урахуванням тенденцій світового ринку та потенційної привабливості ринків для експорту продукції машинобудування українського виробництва [5];
- збільшення щорічного доходу завдяки збільшенню експорту машинобудівною продукцією;

- залучення та зацікавлення держави у підтримці внутрішнього виробника в продажі машинобудівної продукції закордон;
- створення рівних умов і конкуренції на зовнішньому ринку для малих і великих підприємств.

Прогнозування під час воєнних дій є досить складним процесом, треба брати до уваги багато чинників та аналізувати різні стратегії, як політичні, так і воєнні. На даний момент, вірогідність такого стрімкого і катастрофічного спаду, який був у 2022 році, не очікується.

На початку війни багато людей мали евакуюватися, що вплинуло на робочий потенціал підприємств, виробництва мусили закриватися через велику небезпеку для робітників, восени 2022 року роботу ускладнювали відключення світла, що унеможливило якісну роботу підприємств, деякі виробництва повністю знищені, а деякі знаходяться в зоні окупації та воєнних дій, але у 2023 році ситуація є більш стабільною, ніж у 2022 році. Дуже вірогідно, що в кінці 2023 року Україна буде мати вищий рівень ВВП порівняно з 2022 роком.

При виставленні правильних акцентів та пошуку хороших спеціалістів, Україна має великий потенціал в перетворенні недоліків у переваги. У 2023 році увага світової спільноти прикута до України, багато інвесторів бачить потенціал і можливості у розвитку української промисловості, тому цим є сенс скористатися. Варто звернути увагу та створювати нові стратегії розвитку, що будуть підтримуватися і фінансуватися державою, тому що Україні випав великий шанс на зміну та перехід від застарілого виробництва до нового, модернізованого, що призведе до зростання рівня української економіки на світовому ринку. Це досить складний процес для пострадянської країни, що так довго перебувала під впливом Росії і вже 9 років веде бойові дії, задля збереження українських територій, і цей процес переходу відбуватиметься доволі швидко, але з великими труднощами через можливу неготовність.

Таким чином, розвиток експорту машинобудівного комплексу України сприятиме виходу України на міжнародні ринки машинобудівної промисловості.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

За результатами науково-дослідницької роботи зроблено наступні висновки.

Успішне майбутнє машинобудівної промисловості в Україні безпосередньо залежить від того, чи стане вона частиною Європейського Союзу і чи буде спрямовувати політику на вдосконалення галузі за допомогою європейського ринку. Україна активно веде торгівлю з країнами Європейського Союзу та відходить від східного ринку, через неможливість торгівлі з Російською Федерацією. Водночас машинобудівна галузь зосереджена переважно на товарах з низькою доданою вартістю, тому потребує реформування та вдосконалення. Також, на даний момент, імпорт машинобудівних товарів значною мірою перевищує експорт, що є негативним показником над яким варто працювати й змінювати. В більш стабільні роки, в Україні спостерігалось позитивне збільшення експорту, але, здебільшого, такі зміни не призвели б до модернізації усієї галузі.

З початком повномасштабного вторгнення у 2022 році, Україна значною мірою втратила у ресурсах, в можливості експортувати товари та виробляти їх, що дуже негативно вплинуло на рівень ВВП і вдарило по економіці. Європейський Союз та Сполучені Штати Америки вкладають великі гроші для підтримання рівня економіки, чим варто скористатися та врегулювати промисловий комплекс виробництва. У воєнний час це зробити доволі складно, тому що питання промислового комплексу може відійти на другий план, але це найкращий, хоч і складний, час для початку роботи над вдосконаленням.

У результаті виконаного дослідження було виявлено присутність багатьох проблем у сфері зовнішньої торгівлі України товарами машинобудівної промисловості, зокрема застарілість виробництв, низька частка виготовлення товарів з високою доданою вартістю, замалий попит на продукцію, недостатнє фінансування галузі, низький рівень залучення інвестицій, велика залежність від

ринку СНД. Для вирішення даних проблем було наведено стратегії та обґрунтовано напрямки розвитку промисловості у майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Світова Організація Торгівлі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.wto.org/>
2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukrstat.gov.ua/>
3. Лишиленко В.І. Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка: навч. посібник / В.І. Лишиленко. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 325 с
4. Міністерство Фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/>
5. Генова С.И. Оптимизация процесса планирования ассортимента продукции в рамках маркетинговой деятельности предприятия: дис. докт. экон. наук: 08.00.06 / Модавская экономическая академия. / С.И. Генова – Кишинев, 2006. – 154 с.
6. Перспективні напрями та інструменти політики імпортозаміщення у промисловості України – Режим доступу до ресурсу: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/perspektivni-napryami-ta-instrumenti-politiki-importozamischennya-u>
7. Перспективи імпортозаміщення російських та білоруських товарів на внутрішньому ринку – Режим доступу до ресурсу: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/perspektyvy-importozamishchennya-rosiyskykh-ta-biloruskykh-tovariv-na>
8. Aurum Group планує масове виробництво залізничної продукції на заміну аналогам із РФ – Режим доступу до ресурсу: <https://www.railinsider.com.ua/aurum-group-planuye-masove-vyrobnyctvo-...>
9. УЗ хоче взяти в управління 25 % Крюківського вагонобудівного заводу – Режим доступу до ресурсу: <https://minprom.ua/news/291378.html>
10. Сучасний стан, проблеми і перспективи розвитку машинобудівного комплексу України / О. В. Шубна, А. С. Лозгунова // Научный вестник

Донбасской государственной машиностроительной академии. - 2017. - № 3. - С. 153-158. - Режим доступа до ресурсу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvdgma_2017_3_24

11. Афанасьев, Б. В. Економіка підприємств машинобудування України: сучасний стан та перспективи розвитку [Текст] / Б. В. Афанасьев // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – 2014. – Вип. 8. – Ч. 7. – С. 71–74.

12. Проект стратегії розвитку експорту продукції машинобудування в Україні на період до 2025 року – Режим доступу до ресурсу: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=ba7dd5e7-8fae-4a39-ad42-99092f65c4e7&title=ProektStrategiiRozvitkuEksportuProduktivMashinobuduvanniaVUkrainiNaPeriodDo2025-Roku>

13. Машинобудівна галузь в Україні: потенціал та можливості для розширення експорту на період до 2021 року – Режим доступу до ресурсу: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=f168fec7-9677-4ef1-9863-89b3cfa562ad&title=MashinobudivnaGaluzVUkraini-PotentsialTaMozhливostiDliaRozshirenniaEksportuNaPeriodDo2021-Roku-analitichniiZvit&showMenuTree=true>

14. Стратегія розвитку високотехнологічних галузей до 2025 року – Режим доступу до ресурсу: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=c9b6f0b0-1ed5-4aba-a25e-f824405ccc64&>

15. Europe in figures – Eurostat yearbook-2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Europe_in_figures_-_Eurostat_yearbook.

16. Tom Miles, Tim Nether. WTO upholds ruling on Boeing subsidies [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reuters.com/article/2012/03/13/us-wto-aircraft-idUSBRE82C01T20120313>.

17. GE 2012 Annual Report [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ge.com/ar2012/>

18. Васильєва Н. Ф. Машинобудування як матеріально-технічна основа неоіндустріальної економіки України / Н. Ф. Васильєва, В. Л. Кавура // Економіка промисловості. – 2014. – № 4 (68). – С. 88–96.
19. Форсайт економіки України: середньостроковий (2015–2020 роки) і довгостроковий (2020–2030 роки) часові горизонти / наук. керівник проекту акад. НАН України М. З. Згуровський // Міжнародна рада з науки (ICSU); Комітет із системного аналізу при Президії НАН України; Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»; Інститут прикладного системного аналізу НАН України і МОН України; Світовий центр даних з геоінформатики та сталого розвитку. — Київ : НТУУ «КПІ», 2015. — 136 с.
20. Лишиленко В. І. Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка: навч. посібник / В. І. Лищенко. — К.: Центр навчальної літератури, 2006. — 325 с.
21. Статистичний щорічник України за 2007 рік. — К.: Держкомстат України, 2008. — 558 с.